

Binnenhof, MarcusBakkerkamer, 3 maart 2015, 11.15-11.25 uur:

Presentatie van *Nooit op de knieën*, de biografie van de communist Marcus Bakker.

1.

Blij en trots mag ik vandaag de biografie van Marcus Bakker presenteren, waarin ik veel nieuwe feiten kan melden en hier en daar een heuse ‘onthulling’. In juni 2004 benaderde ik Marcus Bakker of hij wilde meewerken aan een biografie. Hij zag daar niet veel in, maar we begonnen met gesprekjes die door zijn ziekte hooguit een uur konden duren. Ik had het druk als leraar scheikunde, en had geen opzet voor de maandelijkse gesprekjes die vijf jaar aanhielden. Toch kreeg hij langzaam aan fiducia in de onderneming. Halverwege vertrouwde hij me toe dat hij tussen 1994 en 2002 twee correspondenties had gevoerd: een met de sociaaldemocratische oud-bewindsman Gerrit Klein, en een met de liberale humanist Max Weisglas. Elk van die correspondenties beslaat, indien gedrukt, een dik boek, en hij deed moeite voor me om zijn deel van die correspondenties te kopiëren bij de weduwen van zijn vrienden Gerrit en Max. Op drie kwart van deze reeks gesprekken, ergens in 2008, stonden plotseling vier archiefdozen uit Bakkers *persoonlijke* archief voor me klaar, niet ondergebracht bij het *Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis* (IISG), waarin onder meer tweehonderd brieven aan hem van vriendinnen en vrienden uit de jaren tussen 1938 en 1942. Zowel voor het begin van Deel I over zijn jeugd als voor het eind van Deel IV kreeg ik uniek materiaal in handen dat licht kon werpen op de persoonlijke ontwikkeling van Bakker. In het laatste geval ging dat om zijn verwerking van de ‘dood van het communisme’.

Een ontdekking was bijvoorbeeld, dat hij reeds als zestienjarige een geschrift uit 1936 van Eddy du Perron, *Blocnote Klein Formaat*, fel anti-Hitler en anti-Stalin, tot zijn favorieten rekende. De oorlog verhinderde zijn studie Nederlands, maar de boekenlijst voor de universiteit had hij alvast gelezen. Hij verwierf mede daardoor een bijzondere taligheid, ‘de gave van het woord’, waardoor hij via de Tweede Kamer een brede kring van mensen kon aanspreken. Zijn taal, zijn zelf uitgesproken teksten, heb ik in deze biografie zoveel mogelijk gekoesterd en dankbaar gehandhaafd.

Met deze *correspondenties* begint en eindigt de biografie. Ik zie er zelfs een ‘dialectische’ ontwikkeling in; iets wat marxisten altijd zien. Voor Bakker was het niet voldoende dat ik als biograaf een ‘partijgenoot’ was: hij gaf me zijn vertrouwen toen hij ervan overtuigd was dat ik eerlijk *zijn* overtuiging zou overbrengen dat het voor een wending ten goede in dit land, of in de wereld, nodig was om je actief in te zetten voor de verheffing van het werkende volk. Ging het om problemen met Marokkaanse Nederlanders dan ging het hem erom dat progressieve organisaties samen met die mensen activiteiten dienden te ondernemen. Bakker komt in deze biografie naar voren als ‘*een man uit een stuk*’, die in de CPN, onder mensen die zich net als hij hartstochtelijk inzetten voor het socialisme, *feller* optrad dan in de Tweede Kamer waar hij naast onverzettelijkheid vooral *hoffelijkheid* uitstraalde in een kring van veelal verklaarde politieke tegenstanders.

2.

Bakker is aan het eind van de oorlog solidair met de partij waarmee hij de oorlog heeft gewonnen. Zijn solidariteit strekt zich uit tot trouw aan partijleider Paul de Groot, wiens wereldbeeld hij aanvaardt. Niet gehinderd door veel kennis of ervaring gaat hij voor de CPN door het vuur. Deel II gaat over de CPN: over acties tegen de oorlog met Indonesië en vredesacties tegen de atoombom, over *De Waarheid* en de ‘strijd’ om de macht in de CPN. Ditt zal het Deel zijn waarbij de lezer het meest zal moeten slikken en de tenen krommen. Het bevat de ‘onthulling’ dat de stalinistische brochure *De CPN*

in de oorlog, die op het congres van 1982 werd ingetrokken, niet door Marcus Bakker is geschreven, maar door Paul de Groot. In een autoritaire partij als de toenmalige CPN schrijven secondanten nu eenmaal nooit de beslissende publicaties. Bij het ontdekken en betasten van het document in het IISG-archief ervoer ik een sensatie die ik niet vaak heb meegemaakt: ‘dit is het dus... zie je wel’..

3.

Ik ben zelf in de jaren zeventig lid geworden van de CPN, omdat ze optrad tegen de Vietnamese oorlog en zij ‘goed’ was geweest in onze eigen oorlog. Veel mensen van mijn generatie, wier voornaamste drijfveer een *antiautoritaire* instelling was geweest, hadden weinig op met de Nederlandse parlementaire democratie. De CPN, die wij vertrouwden, waarschuwde ons dat minachting voor de democratie alleen de rechtse krachten in de kaart speelde. Als lid aanvaardde je de democratische rechtsstaat: daarna mocht je als *partijgenoot* trots zijn op je fractievoorzitter, Marcus Bakker. Er zijn veel wegen die in die jaren naar de CPN hebben geleid. Maar ik was zo’n linksradicale jongere die pas binnen de partij een overtuigd democraat werd: ik heb die *erkentelijkheid* tot uitdrukking gebracht in een stelling bij mijn proefschrift van 1994:

“Het paradoxale in de ontwikkeling in de jaren zeventig van de CPN was dat zij veel jonge mensen met elitaire opvattingen aantrok, die zij veelal in een harde leerschool waardering wist bij te brengen voor de intrinsieke waarde van de politieke democratie.”

Dat ik veel belang stel in Bakkers optreden in de Tweede Kamer heeft onder meer deze achtergrond.

4.

In de biografie constateer ik dat Bakker in 26 jaar Kamerwerk nauwelijks gelegenheid kreeg om samen te werken met de Partij van de Arbeid *als partij*. De sociaaldemocraten reageerden a priori afwijzend op alles wat de CPN voorstelde. Toen de PvdA in 1962 een ommezwaai maakte bij de dreigende oorlog om Nieuw-Guinea, en zij van voorstander veranderde in tegenstander van een militair treffen, bleek dat dit voortdurende negeren Bakker niet onberoerd had gelaten: hij was van de weeromstuit niet in staat om akkoord te gaan met het partijbestuur van de CPN dat opriep om zich bij een protestdemonstratie *van de PvdA* aan te sluiten. Het duurde twee volle dagen voordat hij omging.

Ik heb in Deel III dus veel aandacht besteed aan zijn Kamerwerk. Anders dan ik had gedacht, koos hij in 1956 meteen als basis voor zijn optreden *de versterking van de democratie en van het parlement*. Dat was conform het besluit van het oktobercongres van de CPN van 1956, dat zich voor de Nederlandse democratie en rechtsstaat had uitgesproken: dat gebeurde mede als reactie op de onthullingen over de misdaden van Stalin. Over die kwart eeuw heb ik louter een politieke biografie geschreven: dus hij heeft hier even geen gezin, geen bemoeienis met de actualiteit van de CPN of met De Groot. Ik heb twintig onderwerpen gekozen uit vier periodes van de parlementariër Bakker. Die onderwerpen moesten aan drie voorwaarden voldoen: 1. ze moesten nog steeds de belangstelling kunnen trekken van de lezer, en met name van nieuwe generaties lezers; 2. Bakker en zijn CPN moesten er een wezenlijke rol in spelen; en 3. ze moesten doorgetrokken kunnen worden naar de actualiteit van 2015.

Op die wijze kwam een betoogje over ‘aardgas’ tot stand, dat terecht de aandacht heeft getrokken van de uitgever en het tv-nieuws (<https://www.historici.nl/pdf/europa/C00087.pdf>, geheime notulen

Kabinet-De Jong, 2 juni 1967 over wenselijke, geheime gasleveranties aan Andreotti c.s. ter voorkoming van contracten met de Sovjet-Unie.)

In die 26 jaar zou de context van het optreden van communisten steeds veranderen. In 1956, midden in de Koude Oorlog, trad de socialist Suurhoff als bewindsman op voor het weren van elke communist uit het NVV en voor de actieve ontwrichting en splijting van de CPN door de BVD. In 1981 beval de socialist Van Thijn als bewindsman dat de BVD haar spionagewerk van de CPN als organisatie zou stopzetten.

5.

Waarom gaat het eerste exemplaar van een biografie van Marcus Bakker naar de VVD-politicus Hans Wiegel?

In de periode tussen 1963 en 1982 werkte de CPN vaak samen met de VVD. In 1966 namen de communist Bakker en de liberaal Berkhouwer bijvoorbeeld beiden interpellaties voor hun rekening toen de oorlogsmisdadiger Lages, verantwoordelijk voor de dood van 100.000 Nederlandse joden, onverhoeds werd vrijgelaten door PvdA-minister Samkalden: het bleek de inleiding te zijn voor de historische Kamerzitting in 1972 over de *Drie van Breda*. Omstreeks 1970 liepen VVD-fractie leider Geertsema en Bakker samen storm tegen de opheffing van de opkomstplicht bij verkiezingen met argumentaties die tot op de dag van vandaag angstig valide zijn, daar hoefde ik geen actualisering op na te zoeken. Dat duel verloren ze. Maar het jaar erop wonnen ze *gezamenlijk* de slag om de evenredige vertegenwoordiging van de voorstanders van een districtenstelsel en van grotere macht voor de minister-president (vooral D'66 en de PvdA). In 1971 hadden Bakker en Geertsema hun betogen zelfs op elkaar afgestemd. Niet zo lang erna vonden VVD en CPN elkaar bij het verdedigen van het 'gymnasium', dat de PvdA wilde opruimen ten faveure van de 'Middenschool', en twintig jaar later volgde zelfs een herhaling ten faveure van de 'tweede fase'. Misschien komt er op dit moment zelfs een nieuwe aflevering aan. Toen de fractie van *Groenlinks* in 1991 voorstelde om *deze schitterende kamer*, met zijn JeanArp-plafond, zeg ik maar, de MarcusBakkerkamer te noemen, en de rechtse mediamond 'kruisig Bakker' riep, smoorde de liberaal Annemarie Jorritsma (VVD), als voorzitter van de commissie-naamgeving Tweede Kamer, dat protest in de kiem. Dat is dus de *eerste* reden dat de uitgever en ik Hans Wiegel wilden vragen.

De tweede reden is belangrijker. Bakker overleed ruim vijf jaar geleden, rond de Kerst van 2009. Sinds die tijd is er maar *een oud-politicus* geweest, die elk jaar uitweidt voor radio, tv en in zijn columns over Marcus Bakker als prominent en gezaghebbend Kamerlid: Hans Wiegel. Twee maanden geleden haalde hij in zijn column de actie van gymnasiumleerling Diederik Samsom aan, indertijd trad die op tegen de PvdA-wethouder van Leeuwarden die zijn schooltje wilde sluiten. Welnu, Wiegels VVD en Bakkers CPN, hebben dat voornemen landelijk - en in afzonderlijke plaatsen zoals Rotterdam (Heiltje de Vos was de Marcus Bakker in mijn stad en op mijn Erasmiaans Gymnasium) - voorkomen. Dat uw partij en de CPN het hartgrondig oneens waren over de neutronenbom, de prijscompensatie, de huren en de havenstakingen, heeft niet belet dat zij het belang zagen van samenwerking over de links-rechts-scheiding heen, waar die wenselijk en mogelijk is. Vandaar dat ik u van ganser harte het eerste exemplaar van mijn biografie van Marcus Bakker overhandig.

(dr ir) Leo Molenaar